

МОРФОЛОГІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ (ЕМПІРИЧНІ ДАНІ)

Петренко Лариса

Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, м. Київ

Автором висвітлені емпіричні дані констатувального експерименту з проблеми теорії і методики розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів. Вони дозволяють виявити характерні складові морфології інформаційно-аналітичної компетентності суб'єктів професійної освіти і навчання. Проаналізовано також результати вивчення будови інформаційно-аналітичної компетентності різними фахівцями-дослідниками. Зроблено висновки щодо особливостей моделювання інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів.

Стратегія управління сучасним професійно-технічним навчальним закладом потребує від керівників знань, умінь, навичок і здатності виходити за межі нормативної діяльності, приймати неординарні рішення, організовувати інноваційні, творчі процеси в умовах певної невизначеності, високої конкуренції на ринку освітніх послуг і ринку праці. У зв'язку з цим виникає необхідність постійного суб'єктивного розвитку та опанування різними компетентностями, зокрема інформаційно-аналітичною, яка науковцями визнана невід'ємною складовою управлінської діяльності. На жаль, формування і розвиток інформаційно-аналітичної компетентності не носить цілеспрямованого і обґрунтованого характеру ні в системі підготовки фахівців з управління навчальними закладами, ні в системі підвищення їхньої кваліфікації. Прояв цієї компетентності залежить від ситуативних чинників, а тому не співвідноситься з професіоналізмом управлінця (менеджера). Нерідко її недостатній розвиток (недостатність знань інформаційно-пошукових систем та можливостей їх використання для задоволення інформаційних потреб, про способи класифікації і систематизації інформації, алгоритмів складання різних форм фіксації інформації та її аналізу, технологій створення особистих

інформаційних банків і баз даних, їх використання в професійній діяльності і професійному спілкуванні тощо) стає причиною невдач в управлінській діяльності.

У процесі дослідження проблем теорії і методики розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів, стану її реалізації в практиці застосовано контент-аналіз як метод оцінки інформації, одержаної з різних джерел (документів, спостережень, відеозаписів, інтерв'ю, співбесід, анкет тощо) для забезпечення об'єктивності, надійності та валідності результатів експерименту. У зв'язку з цим виникла необхідність з'ясування ступеня готовності керівного складу професійно-технічних навчальних закладів до реалізації інформаційно-аналітичної компетентності в практичній діяльності – управлінні підготовкою кваліфікованих робітників. Для цього керівникам різних типів професійно-технічних навчальних закладів (директори, їх заступники з навчально-методичної, навчально-виробничої, виховної роботи, старші майстри тощо) було запропоновано опитувальний лист (*tabula rasa*) з пропозицією назвати ознаки прояву інформаційно-аналітичної компетентності. В опитуванні брали участь 46 респондентів. Ними було названо 22 ознаки. У процесі аналізу даних експерименту з'ясовано, що із 22 названих респондентами ознак лише 11 стосуються морфології інформаційно-аналітичної компетентності – це: 1) володіння комп'ютером на рівні впевненого користувача (57,14 %); 2) пошук і обробка різних джерел інформації (21,4 %); 3) застосування в управлінській діяльності інформаційно-комунікаційних технологій (14, 3 %); 4) робота в Microsoft Word і PowerPoint (14, 3 %); 5) проведення дослідницької діяльності (14, 3 %); 6) обробка інформації (7,14 %); 7) передача даних комунікаторам (7,14 %); 8) знання правових аспектів інформаційно-аналітичної діяльності (21,43 %); 9) узагальнення інформації (7,1 %); 10) запровадження навчальних інформаційних технологій; 11) аналізувати інформацію (7,1 %). Інші ознаки стосуються соціально-психологічної характеристики керівників (виваженість, впевненість, комунікабельність, відповідальність, наполегливість, здатність до самоосвіти тощо). Тобто керівники професійно-технічних навчальних закладів інформаційно-аналітичну компетентність пов'язують з характером управлінської діяльності, яка будується на

основі інформаційно-аналітичної діяльності, з мотиваційною і комунікативною сферами суб'єктів управління, саморозвитком.

Проведене опитування водночас показало, що керівники професійно-технічних навчальних закладів мають досить «розмиті» уявлення про морфологію (будову, форму) інформаційно-аналітичної компетентності, що унеможливує її цілеспрямований розвиток і впровадження сучасних інформаційних технологій управління в системі професійно-технічної освіти. Аналіз отриманих даних здійснено в ракурсі порівняння окреслених респондентами компонентів інформаційно-аналітичної компетентності з тими, які визначені науковцями (О. Алфєєва, І. Бабакова, О. Гайдамак, Т. Єлканова, Н. Зінчук, О. Назначило, В. Омельченко, Н. Рижова, О. Філімонова, В. Фомін) в теорії педагогіки. В своїх дослідженнях учені співвідносять інформаційно-аналітичну компетентність із відповідною їй інформаційно-аналітичною діяльністю. З цього випливає, що «система теоретичних і технологічних знань має співвідноситись з системою знань про сутність цього виду діяльності та її етапів відповідно до розв'язання професійних завдань і конкретних умов використання цих знань» [1, 54]. Так, О. В. Назначило вважає, що зміст системи інформаційно-аналітичних знань майбутніх педагогів доцільно класифікувати на теоретичні і технологічні знання, які відрізняються на кожному етапі (мотиваційно-цільовий, виконавчий, результативний, оцінний) їх використання. Наприклад, на мотиваційно-цільовому етапі необхідні теоретичні знання таких основних понять як інформаційна потреба, інформаційно-аналітична діяльність (сутність, етапи), інформаційно-аналітична компетентність (сутність, структура). Особа має володіти знаннями філософських, психологічних, правових, етичних, аспектів інформаційно-аналітичної діяльності. На наступному етапі – виконавчому, понятійний апарат має розширюватись. На цьому етапі робота з інформацією потребує користування іншим понятійно-категоріальним апаратом (інформаційно-бібліографічні ресурси; інформаційний пошук, аналіз і синтез інформації; інформаційно-пошукові системи). Відповідно виникає потреба в знаннях спеціальних засобів забезпечення інформаційно-аналітичної діяльності; видів інформаційно-бібліографічних ресурсів; інформаційно-пошукових систем і можливостей їх використання для задоволення інформаційних потреб. На

результативному етапі суб'єкти інформаційно-аналітичної діяльності мають оперувати такими основними поняттями: бібліографічний опис документа, особистий інформаційний банк, формами фіксації інформації (план тексту, тезис, конспект, анотація, цитата, рецензія, графічна робота, реферат, доклад, довідка, наукова стаття, формально-логічна модель, тематичний тезаурус, дескрипторний аналіз поняття, матриця ідей, глосарій, інформаційний модуль, локалізація тексту, словник неологізмів). Оцінний етап передбачає знання педагогами критеріїв оцінки інформаційно-аналітичної діяльності. Дослідниця виокремила групу технологічних знань, які також співвіднесла з етапами інформаційно-аналітичної діяльності педагогів [1, 54-56]. Для порівняння наводимо результати наукового пошуку В. І. Омельченко щодо морфології інформаційно-аналітичної компетентності офіцера-інженера, яка на її погляд має три основних компонента – когнітивний, функціональний і особистісно-ціннісний. Ці компоненти мають певний зміст. Так, когнітивний компонент поєднує в собі систему теоретичних знань (про закономірності перебігу інформаційних процесів в системах різної природи, про закономірності створення і функціонування інформаційних систем; фундаментальні основи інформатики) і технологічних (про методи, засоби і технології автоматизації інформаційних процесів, що використовуються в навчанні і професійній діяльності офіцера-інженера) інформаційно-аналітичних знань. Функціональний компонент інформаційно-аналітичної компетентності, основу якого складають інформаційно-аналітичні уміння і навички, автор також поділяє на дві складові – інформаційно-комунікаційну і аналітичну. Інформаційно-комунікаційна складова відображає володіння основними методами, засобами і способами одержання, збереження і переробки інформації, методами комп'ютерного моделювання, здатність використовувати інформаційно-комунікаційні технології для розв'язання завдань, що виникають у процесі навчання і майбутній професійній діяльності офіцера-інженера. Аналітична складова містить навички аналізу і оцінки інформації; здатність самостійного комплексного розв'язання завдань навчальної, а в майбутньому військово-професійної діяльності відповідно до етапів інформаційно-аналітичної діяльності; здатність розмірковувати, приймати рішення і вміти реалізовувати їх у відповідній формі.

Особистісно-ціннісний компонент В. І. Омельченко розглядає як регулятор інформаційно-аналітичної діяльності офіцера-інженера, який сприяє формуванню в нього мотиваційної спрямованості на використання, постійне вдосконалення, розвиток професійно значущих якостей, необхідних для її виконання [2, 12–13].

Порівняльний аналіз морфології інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців за двома різними професіями (педагог і офіцер-інженер) дозволяє зробити висновок: інформаційно-аналітична компетентність як складне інтегроване утворення формується і в подальшому розвивається поетапно в процесі інформаційно-аналітичної діяльності. На сучасному етапі підготовки фахівців у системі вищої освіти формування базових понять і умінь у них здійснюється в межах викладання навчальної дисципліни «Інформатика» з використанням традиційних і інноваційних технологій навчання. Будова цього утворення залежить від специфіки інформаційно-аналітичної діяльності за певним видом професії. Однак, доцільно інформаційно-аналітичну компетентність моделювати з окремих компонентів, які в будь-якому разі повинні мати теоретичний і технологічний компоненти, що утворюють її когнітивну основу. Зміст цих компонентів включає як загальні знання, вміння і навички, притаманні фахівцю будь-якої сфери людської діяльності, так і специфічні – характерні для фахівців різних професій, спеціальностей, посад, на яких вони працюють. Якість сформованості й подальшого розвитку інформаційно-аналітичної компетентності залежить від особистісно-ціннісного компонента фахівця.

Інформаційно-аналітична діяльність керівників професійно-технічних навчальних закладів співвідноситься з управлінням підготовкою кваліфікованих робітників для різних галузей виробництва і сфери послуг, а тому має певну специфіку: навчально-виховний процес поєднується з виробничо-економічним, що потребує врахування вимог економічних категорій [3].і вказує на необхідність роботи з широким колом інформації різного характеру. Це має знайти відображення в змісті інформаційно-аналітичних знань управлінських кадрів професійно-технічних навчальних закладів. Саме в цьому напрямі планується проведення подальшого наукового пошуку.

Кадровий склад керівників професійно-технічних навчальних закладів у своїй основі сформований із фахівців, які не вивчали у

вищих навчальних закладах навчальну дисципліну «Інформатика», а в процесі перепідготовки були тільки ознайомлені з основами інформатики. Тому виникає необхідність розробки наукових підходів до організації самоосвіти цієї категорії суб'єктів професійної освіти і навчання, використання потенціалу обласних навчально-методичних кабінетів професійно-технічної освіти.

Керівники (директори) у своїй більшості слабо мотивовані до безпосередньої роботи з комп'ютером. Вони мають виконавців. Заступники директорів у своїй роботі з інформацією використовують комп'ютер здебільшого для роботи в Microsoft Word і PowerPoint, зберігання інформації, на що вказують аналітичні матеріали веб-сайтів обласних навчально-методичних центрів професійно-технічної освіти.

Вважаємо, що для посилення мотивації керівників професійно-технічних навчальних закладів до розвитку інформаційно-аналітичної компетентності необхідне запровадження електронного урядування, створення інформаційного середовища на рівні кожного регіону. Воно має наповнюватись не тільки інформаційним матеріалом, а через нього важливо здійснювати обмін інформацією між різними суб'єктами: управліннями освіти і науки, навчальними закладами, соціальними партнерами.

Література

1. Назначило Е. В. Развитие информационно-аналитической компетентности преподавателя в процессе непрерывного педагогического образования : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Е. В. Назначило. Магнитогорск, 2003 193 с.

2. Омельченко В. И. Развитие информационно-аналитической компетентности будущего офицера-инженера в условиях смешанного обучения информатике : автореф. на соискание уч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (информатика, уровень профессионального образования)» / В. И. Омельченко. – Челябинск, 2011. – 26 с.

3. Петренко Л.М. Конкурентоспроможність професійно-технічного навчального закладу і шляхи її досягнення / Безперервна професійна освіта в контексті європейської

інтеграції: теорія, досвід, прогноз: зб. наук. ст. методологічного семінару, 17 березня 2010 р.: у 2 ч. / [за ред. В.І. Лугового, Н.Г. Нічкало]. – Ч.1. – Київ: Педагогічна думка, 2010. – С.134–140.

**THE MORPHOLOGY OF INFORMATIONAL AND ANALYTICAL
COMPETENCY OF A VOCATIONAL EDUCATIONAL
ESTABLISHMENT LEADER (EMPIRIC DATA)**

Larisa Petrenko

Institute of Vocational Education of the National Academy of
Pedagogical Sciences (Kyiv, Ukraine)

The author highlights the empiric data of stating experiment on the issue of theory and methodology of informational and analytical competency development of a vocational educational establishment leader. The obtained data provide insight into morphology of informational and analytical competency of this category of vocational education and training subjects. The author has examined research outcomes of informational and analytical competency structure of various specialists obtained by different investigators. She has arrived at a conclusion about the peculiarities of informational and analytical competency modeling of a vocational educational establishment leader.